5e Jaargang. No. 3 — 15 September 1913.

HOLLANDSCH ZUID-AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHE VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan, die onze vaderen een eeuw geleden begaan hebben, door alle verbindingen met onze stamverwanten op geestelijk en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEBEEK

Het is ons niet minder om Nederland zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

AL HEEFT ONS LAND EEN KLEIN BEGIN.....

Toen wij eenigen tijd geleden in het bezit kwamen van eenige officiëele documenten, betrekking hebbende op het ontstaan van den „Zuid-Afrikaanschen Taalbond", kwam ons deze regel van het oude Vrijstaatsche Volkslied in gedachte. Wèl was het *klein*, het begin van den Taalbond, het invloedrijke en krachtige lichaam, dat, nu verbonden aan de Zuid-Afrikaansche Academie, jaren lang voor de rechten en vooral voor de kennis van het Hollandsch in Zuid-Afrika heeft gestreden en nog strijdt, met steeds grooter wordende resultaten.

Zooals zoovele zaken van nationaal belang, welke in de Kaap-kolonie tot stand werden gebracht, was ook hier de invloed van de gebeurtenissen in het Over-vaalsche werkzaam. Want, al valt het ontstaan van den Taalbond niet samen met den Transvaalschen Vrijheidsoorlog, toch moet erkend worden, dat de geestesrichting, die den Bond het aanzijn gaf, in *dien* tijd zich voor het eerst met kracht openbaarde, toen het Kaapsche Parlement werd gebombardeerd met petities uit alle oorden van de Kaapkolonie, welke herstel van rechten voor de volkstaal vroegen en zóó den strijd voor die rechten overbrachten naar de Wetgevende Lichamen.

De Engelschen waren toen drie kwart eeuw meester van Kaapland. Langzamerhand was de Volkstaal uit alle posities van beteekenis verdrongen door de elkaar opvolgende regeeringen. De Engelsche overheerschers meenden reeds, dat de zaak van het Hollandsch voor goed dood en begraven was. En vele Afrikaners dachten dit met hen. En zelfs enkele Nederlanders van naam.

Toen in 1806 de Kolonie in Engelsche handen kwam, was één van de vrijheden, welke aan de Hollandsch-sprekende bevolkingen werden gelaten, de taalvrijheid op elk gebied : regeerings-kantoor, kerk en school. Maar reeds in 1830 werd een Proclamatie afgekondigd, waarin was bepaald, dat kennis van de Engelsche taal beslist noodzakelijk was om als Regeerings-ambtenaar te worden aangesteld, waardoor dus tal van Kolonisten werden bestempeld als burgers van den tweeden rang, voor wie geen enkele officiëele betrekking meer openstond. Kennis van het Hollandsch was niet meer noodzakelijk, met gevolg, dat er spoedig geen ambtenaren meer werden gevonden, die behoorlijk een Hollandsche acte konden opstellen. In 1837 ging de Regeering een stap verder en verbood het gebruik van het Hollandsch in de gerechtshoven. In 1839 werd wéér een stap in deze richting gedaan en werd geproclameerd, dat voortaan bij de benoeming van predikanten gelet moest worden op kennis van het Engelsch, zoodat, wat voorheen regel was, dat n.l. de voorbereiding tot het predikambt in de Kaap-kolonie in Holland werd gezocht, weldra uitzondering werd. Toen in 1853 een Parlement werd ingesteld, mocht daar in 's Landsvergaderzaal alleen Engelsch worden gesproken. Het volgt van zelf, dat het onderwijs en de school, mede onder den invloed van uitsluitend Engelsch-sprekende ambtenaren,

een geheel Engelschen stempel kregen.

Eerst in dien tijd begon onder de Kaapsche Afrikaners een begin van verzet. „Di Patriot", „De Volksstem", „De Zuid-Afrikaan" gaven aan dit verzet uiting en vorm. In 1875 werd de Genootskap van rechte Afrikaners" opgericht, dat flink agiteerde, totdat de Eerste Annexatie van de Transvaal en daarna de Vrijheidsoorlog de menschen eerst goed wakkerschudden en een beweging ontketenden, die ten slotte, na dertig jaar, de volledige gelijkstelling van de twee talen bracht.

Op 23 Augustus 1878 werd door een vergadering van Boeren in het district Prince-Albert een petitie aan het Parlement voor herstel van taal-rechten geteekend. Op 21 Juli 1879 werd de zaak in het Parlement in bespreking gebracht en een resolutie ingediend, waarbij het gebruik van de Hollandsche taal in het Parlement zou worden toegelaten.

In 1880 kwam de zaak ook in de Synode van de Ned. Ger. Kerk ter sprake. Ze werd krachtig voorgestaan, niet het minst door een man als Ds Andries Louw, wiens eerste gemeente Fauresmith, O.V.S., was geweest en die dus jaren lang gewerkt had in een omgeving, waar, toen ter tijde althans, de Engelsche taal weinig of niets had in te brengen. Wel schaarden zich niet alle predikanten aan de zij van hem en zijn medestanders, en er waren er ook onder die tegenstanders, die eerst ten tijde van den Jameson-inval hun ongelijk erkenden. Door hem werd een voorstel ingediend, dat hiernaast in facsimilé is afgedrukt. De besprekingen hadden ten gevolge, dat de zaak der Hollandsche taal sterker dan ooit de aandacht van het Afrikaansche publiek trok en het getal petities, dat het Parlement bereikte om erkenning van de Volkstaal in dit Parlement te eischen, voortdurend groeide. In 1882 was, op dit punt althans, het pleit gewonnen.

De Synode had zich echter, uit den aard der zaak, veel sterker bezig gehouden met de positie der taal in school en kerk. Er waren dus ook een aantal petities, die erkenning van de Hollandsche taal als vak en voertuig van onderwijs bij het lager onderwijs vroegen. Zóó werd in

De Synode der Ned. Geref. Kerk, vertegenwoordigende de overgroote meerderheid van de bevolking des lands, wenscht eerbiediglyk onze Wetgeving te verzoeken, by de behandeling van het Rapport der Parlementaire Commissie over Onderwys, hare aandacht te wyden aan de belangen van de Hollandsche taal, als de taal onzer Kerk, en de spreektaal van een groot deel der bevolking; en vooral aan de menschelykheid:

1. Dat het aan de Schoolbesturen gelaten worde of en in hoeverre alleen de Engelsche taal het medium van Onderwys zyn zal, handelende hierin overeenkomstig den wensch van de meerderheid der belanghebbenden.

2. Dat by het Onderwyzers- en Middelklas-examen de kennis van de Hollandsche zoowel als van de Engelsche taal verplichtend gemaakt worde, behalve voor die examinandi die in verband met andere Kerkgenootschappen verzelde examina ~~'t Kaffersch in plaats van in 't Hollandsch~~ wenschen af te leggen. ~~geexamineerd te zyn~~.

Myn voorstel in Synode 1880 aangenomen met 54 tegen 37 stemmen.

Facsimilé van het voorstel, ingediend door Ds. A. A. Louw in de Synode der N. G. Kerk der Kaap-kolonie in 1880, welk voorstel van grooten invloed is geweest op de ontwikkeling van den taalstrijd in Zuid-Afrika.

1882 dan ook in een gewijzigde onderwijs-wet elke aanduiding aangaande de taal, die voertuig van onderwijs moest zijn, geschrapt, zoodat hier door het volk zelf de weg kon worden bewandeld, welken het verkoos.

In 1883 werd kennis van de Hollandsche taal voor zekere lands-betrekkingen verplicht gesteld, terwijl in 1884 het gebruik van de Hollandsche taal in de gerechtshoven werd toegestaan.

Voorloopig scheen met het verkrijgen van de genoemde concessies, waarvoor wijlen de heer J. H. Hofmeyr zich vooral verdienstelijk had gemaakt, de energie van het Parlement uitgeput. Thans brak de tijd aan, dat het groote publiek, voor zoover het Hollandsch-sprekend was, en de ambtenaren, voor zoover dezen Engelsch-sprekend waren, van het nut en van de noodzakelijkheid, en dus van het in gebruik nemen der heroverde rechten, moesten worden overtuigd,

Weer was het Ds. A. A. Louw, die op zijn eenvoudige, stille, bescheiden wijze den stoot gaf tot een beweging, die na jaren zulk een omvang aannam, als zelfs zijn meest geestdriftige ondersteuners niet hadden durven denken. Tot die ondersteuners, die veel meer dan Ds. Louw in het publiek optraden en schreven, behoorden in de eerste plaats Ds. A. Moorrees, toen predikant te Richmond, Kaap-kolonie, en Dr. N. Mansvelt, toen Professor aan het College te Stellenbosch.

Dr. Mansvelt had in een artikel, geteekend „Vox Clamantis", een pleidooi gehouden voor de verspreiding van Hollandsche lectuur en voor beter onderwijs van vaderlandsche geschiedenis in de scholen. Hij had daarbij vooral de predikanten van de Ned. Ger. Kerk opgeroepen om in dezen met geestdrift, als het eerste noodige, de volkszaak te dienen. Dit artikel, gepubliceerd in *De Zuid-Afrikaan*, trok zeer de aandacht, bewoog andere vaderlanders, over de zaak te schrijven, en riep ook de redactie van *De Volksbode*, het orgaan van de Ned. Ger. Kerk, wakker, die blijkbaar van zulk een geestdriftigen strijd niets wilde weten en van oordeel scheen te zijn, dat de toestanden in de Kaapkolonie geen verbetering behoefden. Een soms heftige pennestrijd brak los, waarin ook Ds. Moorrees met kracht, maar bezadigd en met veelheid van argumenten deel nam. Op de vraag van *De Volksbode*, wat dan eigenlijk door de critici als middelen ter verbetering werd voorgesteld, publiceerde Ds. Moorrees ten slotte in *De Volksbode* een voorstel (in April 1890), ten einde zijn „betoog met eenige practische wenken te besluiten"; — dit voorstel luidde (verkort):

1. Dat er zoo spoedig mogelijk een *congres* gehouden worde van de voorstanders der moedertaal, waar de verschillende plannen en gevoelens grondig kunnen besproken en een gemeenschappelijk plan van handelen kan ontworpen worden.

2. (als een der plannen werd door Ds. Moorrees genoemd:) De stichting van een *Taal Bond* om de belangen der taal te behartigen door:

(*a*) In overleg met reeds bestaande vereenigingen te zorgen voor de verspreiding van geschikte lectuur en schoolboeken;

(*b*) Het uitloven van prijzen of beurzen aan leerlingen op onze voornaamste scholen voor vordering in de landstaal;

Paarl 12 Juny 1890

Aan
Ds G. v. d. Wall
Dr J. J. Kotzé
Prof. P. J. G. de Vos
Prof N. Mansvelt
Ds A. Murray
Ds A. A. Louw.

Hooggeachte Broeders!

In de jongste correspondentie over "de Maedertaal" in de Nieuwsbladen is er van meer dan één kant de wensch geuit, om het opkommen van en het klagen over wat men verkeerd acht te staken, en liever tot <u>handelen</u> over te gaan.

Ik stem daarmede volkomen in. Laat ons toch eets <u>doen</u>, en daarmede beginnen <u>voor</u> niet <u>tydens</u> de aanstaande Synode. Er is alsdan <u>in</u> zoowel als <u>buiten</u> de zittingen zooveel te doen dat men onmogelyk de aandacht met bedaardheid en ernst aan de taale kan wyden

Als de "taalkwestie" voor de Synode komt zonder een weldoordacht plan inhoudende de vereischte wyzigingen in het tegenwoordig stelsel van onderwys — een plan <u>te voren</u> door mannen van verstand uitgedacht en in den vorm van een voorstel op papier gebragt — dan zal de uitkomst er

Omzendbrief van Ds. A. A. Louw tot bijeenroeping van de conferentie, waarin in beginsel werd besloten tot oprichting van den Zuid-Afrikaanschen Taalbond (Zie ook bl. 4 en 5).

(*c*) De taalkwestie voor de aandacht van het publiek te houden en de belangstelling in de goede zaak op te wekken;

(*d*) Het optrekken en doen teekenen van petities aan het Parlement in belang der moedertaal.

3. De veranderingen in het stelsel van Onderwijs moeten gaan over de volgende punten:

(*a*) Dat niemand zal benoemd worden tot Inspecteur van Onderwijs (althans voor Hollandsch-sprekende districten), die de Hollandsche taal niet machtig is.....

(*b*) Dat het Hollandsch op alle scholen, zoo hoogere als lagere, waar zulks door het (school)comité wordt verlangd, als middel van Onderwijs voor zekere vakken wordt gebruikt;

(*c*) Dat bij het onderwijs in de Geschiedenis de Vaderlandsche Historie als hoofdzaak zal worden beschouwd; en dat (waar verlangd) de Algemeene Geschiedenis de plaats zal innemen van de Engelsche.....

(*d*) Dat voor het Hollandsch papier (de schriftelijk te beantwoorden vragen) zulk een getal merken zal worden gegeven, in vergelijking met dat, voor andere onderwerpen toegekend, dat kandidaten aangemoedigd worden, de moedertaal te beoefenen....

4. De *Taal-Bond* kan eene Commissie benoemen, die een jaarlijksch examen in het Hollandsch uitschrijven zal....

De uitvoerige, prachtig in elkaar gezette brief van Ds. Moorrees was weer het sein tot verdere artikelen en ingezonden stukken in de Kaapsche Hollandsche pers. Intusschen werden geen bepaalde voorstellen over de organisatie van het taal-congres gedaan. Het uitblijven van deze voorstellen was voor Ds. A. A. Louw de aanleiding tot het opstellen en rondzenden van den circulaire-brief, om eenige personen bij elkaar te brengen, ten einde invloed te kunnen uitoefenen op de beraadslagingen van de Synode, die kort na het schrijven van den brief zou worden gehouden. Deze brief is in facsimilé afgebeeld op bl. 3, 4 en 5.

van Zyn – gelyk in 1880 – dat er tyd en geld verspild, kwaad bloed gezet, en het beoogde doel niet bereikt wordt.

Ik heb tot hiertoe te vergeefs gewacht op anderen die het initiatief op zich zouden nemen. Onze tyd om nog iets in de zaak te doen, wordt kort. Een Broeder zeide dezer dagen tot my, ik moest maar beginnen.

Het plan, dat nu myn voorstel is, komt hierop neêr: Laten de B.B. hierboven genoemd zich tot eene Commissie vormen en byeen komen aan de Paarl op Vrydag 20 dezer per eerste avondtrein om dien avond en den volgenden voormiddag te werken. Met den Zaturdag namiddagtrein kunnen de Broeders, die Zondag preeken moeten, nog huiswaarts gaan. ~~Zy zullen voor hun kanzelarbeid moeten zorgen vóór dat zy uitkomen naar de vergadering aan de Paarl~~. Ik spreek van Vrydag en Zaturdag omdat de B.B. Professoren de overige dagen der week op hun post moeten zyn.

In de vergadering boven bedoeld, kunnen wy de taalkwestie bespreken en besluiten nemen, desnoods tot het houden van een Congres. ~~Besluit men tot dit laatste, dan zal men om noodelooze kosten te vermyden, eene keuze moeten doen van de geschikste mannen en dezen per circulaire moeten uitnoodigen tot bywoning van het Congres, zeg 10 & 11 July aan de Paarl.~~

In afwachting verblyf ik met de meeste achting
Geheel de uwe in onzen Heer
A. A. Louw

P.S. De B.B. worden vriendelyk verzocht om dit schryven zoo spoedig mogelyk te laten rondgaan.

Tweede bladzijde van den omzendbrief van Ds. A. A. Louw.

Zooals blijkt uit het volgende, op bl. 6 afgebeelde stuk (de Notulen van de twee bijeenkomsten der Commissie, van de hand van Dr. Mansvelt) kwamen de in den brief genoemde heeren op de afgesproken dagen bijeen. Door dit stuk, maar vooral uit het communiqué in *De Volksbode* wordt het duidelijk, dat in deze bijeenkomsten het eerste besluit tot stichting van den Afrikaanschen Taalbond werd genomen.

Wat verder gebeurde, blijkt uit het navolgende, dat wij woordelijk ontleenen aan een communiqué van Dr. Mansvelt in *De Zuid-Afrikaan*, gedateerd: 6 September 1890:

... Na de voornaamste punten in verband met de Taalkwestie besproken te hebben, besloot men (de bovenbedoelde conferentie) allereerst Sir Langham Dale als Superintendent van Onderwijs om een gehoor te verzoeken, ten einde te zien, in hoeverre ZEd. geneigd zou zijn de Hollandsche taal een grooter aandeel bij 't onderwijs en de openbare examens toe te staan. Ongelukkig werd Sir Langham Dale juist toen ernstig ziek en van week tot week bleef het voorloopig comité te vergeefs op zijne herstelling wachten. Intusschen onderhielden eenige leden van het voorloopig Comité briefwisseling met mannen zooals Ds. Moorrees en Ds. N. Hofmeyr, die zich als voorstanders der Hollandsche taal hebben doen kennen,

en in overleg met die heeren besloot het Comité, op een bij gelegenheid van de sluiting van de Kweekschool gehouden vergadering de noodige maatregelen te nemen om het van alle zijden voorgestelde Taalcongres tijdens de zitting van de Synode te Kaapstad te doen plaats hebben.

In hetzelfde nummer van de *Zuid-Afrikaan*, waarin deze brief verscheen (het nummer van 9 Sept. '90), werd ook de volgende kennisgeving geplaatst:

TAALCONGRES.

Aan alle voorstanders der Hollandsche Taal in Zuid-Afrika.

Het voorloopig comité ter voorbereiding van het Taalcongres stelt voor dat het Congres zal plaats hebben op Vrijdag, 31 October, en Zaterdag, 1 November, te Kaapstad. Uur en plaats zullen later bekend gemaakt worden, alsmede de agenda, welke door een te benoemen sub-comité zal worden opgesteld. — Voorstellen ter bespreking in te zenden aan Prof. De Vos of den Ondergeteekende. Alle belangstellenden worden dringend uitgenoodigd. — Zie verder begeleidenden brief in dit Blad. — Namens het voorloopig Comité, N. Mansvelt, Secretaris.

Het Congres daagde dus eenige maanden later dan het Comité, dat het eerst in Augustus had willen houden, van plan was geweest. Dit blijkt uit een mededeeling aan *De Volksbode*, waarin in het kort de resultaten van de Conferentie ten huize van Ds. Louw waren medegedeeld, en op het slot waarvan werd geschreven:

> .... Met enkele woorden werd ook de oprichting van een *Taalbond* besproken. Het werd gevoeld, dat, terwijl men daarin moest zoeken te vereenigen die met waren geestdrift voor de taal wilden ijveren, er anderen waren, die gereed waren om te helpen dat het Hollandsch in de scholen en (in) de examina een ruimere plaats innemen, en die toch niet in alles met de eerstgenoemden samengaan. Het zou den Taalbond vrijer laten, alsmede degenen die niet gansch er mee samengaan, zoo het begrepen werd, dat er voor beide richtingen op het congres plaats zou wezen in de bespreking van wat vooral op de scholen gedaan moet worden".

Paarl, 13.9.90
Ik vrees, dat de tijd ontbreekt voor het rondzenden van dit schrijven. — Ik hoop echter tegenwoordig te zijn
v. d. Wall
Ik zal trachten tegenw. te zijn als er geene onvoorziene verhindering komt. J. J. Kotze. 1/4 voor 12 [illegible] vergaderd — 14 Juny 90 — te 12 u.
Ook ik zal d. V. de vergadering bijwonen.
P. J. G. de Vos.
Ontvangen en verzonden op den 17den dezer.
Hoop tegenwoordig te zijn
W. Strand, 17 Junie. N. Mansvelt
Ontvangst Dinsd. avond per laatste post, verzonden Woensdag ochtend per eerste.
Hoop present te zijn. — A. M.

Aanteekeningen van Dr. G. v. d. Wall, Dr. J. J. Kotzé, Prof. P. J. G. de Vos, Prof. N Mansvelt, en Ds. A. Murray op de derde bladzijde van Ds. A. A. Louw's omzendbrief.

In *De Volksbode* van 30 October 1890 vinden wij eindelijk een uitvoerige mededeeling, waarin de Commissie van Orde voor het Congres de punten noemt, die door het Congres behandeld zullen worden. De mededeeling begint als volgt:

> De Commissie van Orde voor de regeling van de werkzaamheden van het aanstaande Taalcongres, aangesteld door de voorloopige vergadering van den 1sten October ll. te Kaapstad gehouden, stelt als eerste punt van behandeling voor: de oprichting van een *Taalbond*, en onderwerpt de volgende concept-statuten aan de goedkeuring van het Congres: — Art. 1. Er bestaat eene Zuid-Afrikaansche Vereeniging onder den naam van „*Zuid-Afrikaansche Taalbond*". Art. 2. Het doel van de Vereeniging is: Bevordering van de kennis der volkstaal en aankweeking van een ontwikkeld nationaliteitsgevoel . . Enz.

In de eerste zitting van het Taalcongres werden beide artikelen, het eerste met bijna eenparige stemmen het tweede eerst na langdurige discussies, aangenomen.

Op 31 October 1890 werd dus, te Kaapstad, de Taalbond definitief opgericht, nadat door Ds. Moorrees, in overleg met anderen, daarover reeds een half jaar vroeger uitvoerig was geschreven, en nadat op 21 Juni van hetzelfde jaar, in een conferentie ten huize van Ds. A. A. Louw, te De Paarl, gehouden op initiatief van dezen predikant, de eerste steen voor het prachtige gebouw, dat thans in Zuid-Afrika bestaat, was gelegd.

De omvang van dit artikel laat niet toe, dat wij over de gebeurtenissen, die op de stichting van den *Taalbond* volgden, nog eenige woorden zeggen. Misschien komt nog eens de tijd, dat aan de oprichting van dien Bond en 't begin van den taalstrijd in de Kaap-kolonie een uitvoerige studie wordt gewijd. Hier moeten wij volstaan met er op te wijzen, dat veel van hetgeen eerst door het jongere geslacht, na den gruwelijken Oorlog, aan taalrechten voor geheel Zuid-Afrika werd verkregen, reeds geëischt was door hun voorgangers van 1890. En, als wij de brieven en stukken, die over dien strijd handelen, in de Kaapsche pers lezen, dat treft het ons, hoe toen reeds dezelfde

argumenten werden gebruikt, die na de stichting van de Unie ook mannen als Gen. Hertzog bezigden om eindelijk de rechten van hun moedertaal te heroveren.

Jong Zuid-Afrika, dat met zooveel voortvarendheid, en ook met zooveel succes, dien strijd verder voert, is maar al te dikwijls geneigd om te vergeten, wat de mannen hebben gedaan van een vorig geslacht, een geslacht, dat bijna reeds geheel is heengegaan. Onder die ouderen zijn er geweest, wier namen met gulden letters geboekt zijn in de annalen van den strijd. Er zijn er evenwel ook, wier namen zoo goed als vergeten zijn en alleen nog leven bij hen, die naast hen en met hen de hitte van den dag hebben verdragen, toen het veel moeilijker was dan thans, toen het heel wat meer overtuiging, energie, doorzettingskracht en vertrouwen eischte om te blijven strijden. Onder deze namen tellen wij dien van Ds. A. A. Louw, en hem en zijn medestrijders brengen wij hier een eeresaluut.

EEN GESCHIEDKUNDIGE PLATEN-ATLAS VOOR ZUID-AFRIKA.

(*Vereenvoudigde spelling.*)

Zuid-Afrika's Geschiedenis in Beeld, — History of South-Africa told in Pictures, — door Dr. E. C. Godeé-Molsbergen en Joh. Visscher. Amsterdam — S. L. van Looy. — 1913.

Het is me een biezonder groot genoegen, bovenstaand werk, een Platen-Atlas, bevattende een groot aantal afdrukken van tekeningen, fotografiën, kaarten en enige facsimilés van handschriften, betrekking hebbend op de geschiedenis van Zuid-Afrika, onder de aandacht van het grote publiek te brengen. In oudere landen, waar jaren reeds met vrucht is gewerkt aan het samestellen van de geschiedenis van het eigen land en volk, heeft men reeds lang de waarde ingezien van een boek van bovenstaande strekking, maar tot op het ogenblik zijn we in Zuid-Afrika van een dergelik werk verstoken gebleven. Het is daarom, dat wij het met dubbel meer blijdschap begroeten. Zoals zeer terecht door de samestellers in hun voorwoord wordt uiteengezet, is een werk van die aard voor ons van nog groter belang, omdat er van ons verleden zo weinig tastbare sporen zijn nagelaten. Waar men hier in elke stad gebouwen of voorwerpen heeft, die getuigen van een ver verleden, — waar men hier musea heeft, waarin men alles, wat voor de geschiedenis van eigen land waarde heeft, zoveel mogelik voor vernietiging en ondergang tracht te bewaren, is dat bij ons zo heel anders. De geschiedenis van ons volk in ons eigen land is er nog te jong voor, terwijl van de volkeren, die van de vroegste tijden het land hebben bewoond, weinig zichtbare sporen zijn achtergebleven. Daar een groot brokstuk van onze geschiedenis parallel loopt met die van het Nederlandse volk, is het niet te verwonderen, dat menige herinnering uit de eerste dagen van ons bestaan niet in Zuid-Afrika, maar hier te vinden is. Daarom is het ook verklaarbaar, bij afwezigheid van enige aktiviteit onzerzijds, dat het twee Hollanders geweest zijn, die het lofwaardig denkbeeld hebben opgevat, wat er hier in Holland nog bewaard is gebleven van hetgeen voor onze geschiedenis van belang is, te boek te stellen. Maar niet alleen tot hetgeen hier in Holland aanwezig was, hebben ze zich bepaald; met noeste vlijt en prijzenswaardige energie hebben ze van alle kanten materiaal bij elkaar gebracht, om hun geschiedenis van Zuid-Afrika in beeld zo volledig mogelik te maken. In hun onderneming zijn ze buitengewoon goed geslaagd. Ik twijfel er dan ook geen ogenblik aan, of de hoop, namens de „Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging", die door hare ondersteuning het

De Paarl, 20 Juni 1890

Voorloopige Vergadering, belegd door Ds A A Louw, ter bespreking en beraming van maatregelen en plannen betreffende de Taalkwestie en de wenschelijkheid van een te houden Congres.
Tegenwoordig zijn: Ds A. Murray, A A Louw, G van der Wall, Ds Kotzé en Proff. De Vos & Mansvelt.
Tot voorzitter wordt benoemd Ds A A Louw en tot Secretaris Prof N Mansvelt
De volgende voorstellen worden aangenomen:
1 Dat 't Elementaire examen voor een deel in de Holl taal zal kunnen afgenomen worden.
2 Een Commissie worde benoemd om hieromtrent een beredeneerd voorstel in te dienen.
De Vergadering wordt verdaagd tot den volg. morgen.

21 Juni 1890

Voortzetting van de besprekingen van den vorigen avond.
Tegenw.: Ds Murray, Louw, van der Wall, Proff. de Vos en Mansvelt. Ds Kotzé is wegens ongesteldheid niet aanwezig.
De volgende voorstellen worden aangenomen:
1. Dat bij 't Matric examen het Holl. als examenvak op gelijken voet met andere hoofdvakken gesteld worde
2 Dat aan candidaten bij 't Matric examen de keuze gelaten worde tusschen de Alg. Geschiedenis met Holl. als medium en de Grieksche taal of de Engelsche geschiedenis
3 Dat naast 't Matric exam. een ander en vrij gelijkwaardig ingesteld worde, waarbij in plaats van Latijn, Grieksch, Meetkunde & Algebra, vakken gesteld worden, meer strekkende tot de algemeene & allezijdige ontwikkeling der jeugd met het oog op den toestand des lands.
De leden besluiten Sir L. Dale om een onderhoud te verzoeken, ten einde met hem de voorgenoemde punten te bespreken. De Secret. zal den leden kennis geven van den door Sir Langh. Dale bepaalden dag.
Proff. de Vos & Mansvelt zullen een subcommissie vormen om de voorgenoemde besluiten nader te formuleeren

Notulen van de Conferentie, belegd door Ds. A. A. Louw, waarin in beginsel tot de oprichting van den Zuid-Afrikaanschen Taalbond werd besloten. De Notulen zijn geschreven door Prof. N. Mansvelt op een vel folio-papier. Deze en de vorige facsimilé's zijn vervaardigd naar de oorspronkelijke stukken, in het bezit van J. R. Louw, Super-Intendent van het Kinder Tehuis, te Langlaagte, een zoon van Ds. A. A. Louw, door ZEerw. voor dit doel welwillend beschikbaar gesteld.

uitgeven van het werk heeft bevorderd, door de Voorzitter en Secretaris uitgesproken, dat dit werk de belangstelling van jong Zuid-Afrika in de geschiedenis van het voorgeslacht moge opwekken en versterken, verwezenlikt zal worden.

Vooral bij het onderwijs aan de scholen zal het onschatbare diensten bewijzen, omdat het de les zal verlevendigen, daar het beeld immers zoveel sterker spreekt dan het woord. Maar ik vlei mij met de hoop, dat niet alleen in Zuid-Afrika deze verzameling zal worden gewaardeerd en ruimschoots ondersteund. Ook Hollanders, die nog enig belang stellen in het Afrikaanse ras en zijn geschiedenis en graag nog iets willen te weten komen van hetgeen hun voorgeslacht, dat het zaad heeft gezaaid, waaruit dat ras is ontsproten, in die verre streken heeft gewrocht, kunnen niets beters doen dan zich het werk aan te schaffen, dat met zijn sprekende beelden hun, als in een kinematograaf, op aangename wijze ontvouwt de verrichtingen en prestaties van dat voorgeslacht en die van het nieuwe aanverwante volk. In aangename en prettige taal wordt in het kort elke plaat toegelicht, zodat ook de oningewijde dadelik merkt, waar het om gaat. De platen zijn uitstekend afgedrukt op mooi papier en de uitgever heeft alle eer van zijn werk.

En nu iets over de inhoud, waaruit ik maar hier en daar een greep zal doen, want alles bespreken zou immers zijn een geschiedenis schrijven van Zuid-Afrika. De eerste plaat is een model van een schip uit de dagen van de Hollandse Oost-Indiese Compagnie. Natuurlik, want die schepen waren de noodzakelike vereisten voor de kennis van hetgeen volgt. Wij, die tegenwoordig leven in de tijd van de reusachtige drijvende zeekastelen, kunnen ons nauweliks voorstellen, hoe die oude Hollanders het waagden, in zulke kleine note-dopjes zulke verre tochten te ondernemen. Dan volgen enige platen, handelende over de Boesmans, volgens Philipson-Stow de oudste bewoners van Zuid-Afrika, die eeuwen, ja duizenden jaren, vóór de komst der blanken ons werelddeel bevolkten, maar vandaag bijna reeds tot het verleden behoren, daar ze, van geen samewerking en sameleving met de indringers willende weten, in de daaruit voortspruitende wederzijdse verdelgingsoorlog ten onder zijn gegaan. Het gehele Zuid-Afrikaanse veld ligt vol herinneringen aan hun heerschappij in de vorm van stenen werktuigen en wapens en menige grot getuigt vandaag nog van de kunstzin van dat primitieve ras. Naast de Boesmansoverblijfselen spreken de ruïnen van de Zimbabwes nog van de vestiging in het grijs verleden van nijvere mijnbouw-drijvende kolonisten in ons werelddeel, wier herkomst tot op de huidige dag nog niet met zekerheid is vastgesteld. Ze liggen in het fabelachtige land van Monomotapa, het goudland, dat volgens sommigen is het bijbelse Ofir, vanwaar Koning Salomo zijn goud heeft gekregen. Welk denkbeeld men had van dat land — het tegenwoordige Rhodesië — en zijn steden in die dagen, blijkt uit een kaart uit de eerste helft van de 17de eeuw, waarop verscheidene steden met vestingmuren en torens zijn aangegeven, produkten van die tijd, toen menig verhaal van de rijkdom van het land de ronde deed en op voordeel en handel beluste dienaren van de Compagnie met ijver expedisies uitrustten om het zoeken. Een paar afbeeldingen van Egiptiese en Phoenisiese schepen laten ons nog terugdenken aan de avontuurlike tocht der Phoeniciërs om Afrika, ons door Herodotus vermeld, maar daarmee houdt ook alles op, wat we van ons werelddeel weten vóór het begin van de Portugeese zeetochten en ontdekkingsreizen. Een paar platen herinneren ons aan de koene Prins Hendrik, de Zeevaarder, en zijn energieke handlangers. De gewichtige gebeurtenissen in de geschiedenis van het moederland worden ons dan even aangegeven door een paar portretten van de mannen, die het meest ertoe hebben bijgedragen, de onafhankelike Republiek der Verenigde Nederlanden te vestigen. Een kijkje wordt ons gegeven in het leven van onze voorouders in die dagen, enige ontdekkingsreizigers ons vertoond, en daarna krijgen we de vestiging aan de Kaap. Een grote verscheidenheid van platen uit de bloeitijd van de Republiek brengen ons in herinnering de energie en stoutmoedigheid van de wakkere bewoners van de Lage Landen bij de Zee. Interessante gezichten op de Kaap de Goede Hoop, plannen en kaarten van de omgeving en de aanleggen wisselen af met portretten van mannen, die in de nieuwe vestiging een rol hebben gespeeld, en uit menige afbeelding zien we, dat die oude kolonisten wisten, wat mooi was, en het ook waardeerden. Terwijl in de aanvang alle Zuid-Afrikaanse platen alleen betrekking hebben op Kaapstad en de omgeving, zien we, met de uitbreiding van de vestiging, nieuwe streken en nieuwe volkstammen opdoemen. Na de vuile, luie en diefachtige Hottentotten te hebben ontmoet, komt men in aanraking met de Zuidwaarts rukkende Bantoestammen en geleidelijk wordt het toneel, waarop de Afrikaner zich beweegt, al wijder en wijder.

Om ook maar enigszins recht te doen aan de meestinteressante stof van dit werk, zou ik veel meer ruimte nodig hebben, dan ik over beschikken kan. Met recht mag men zeggen, dat er haast geen enkele belangrijke gebeurtenis in ons verleden is, die niet door een of ander merkteken in herinnering wordt gebracht. Bij het doorbladeren rijzen de beelden van het verleden voor ons op en er zal zeker geen Afrikaner gevonden worden, die niet met het grootste genoegen en de meeste belangstelling zal kennis nemen van de inhoud en die niet telkens met verrassing en nieuwsgierigheid de afbeeldingen zal aanschouwen. Ik kan mij zo voorstellen, wat een oude voortrekker zou zeggen, als hij al die koppen en platen zag: „Is dit nou Van der Kemp, wat ons so belaster het?" „Is dit die gat, waarin hulle Bezuidenhout doodgeskiet het?" „Is dit ou Livingstone, wat so baia van die kaffers gehou het, dat hij niks goeds kon sien nie in 'n witman?" of „Is dit die wreedaard Dingaan, wat ons mense so verraderlik laat vermoor het?" En elders weer: „Ja, in die dage was ik 'n kind, maar ik herinner mij nog goed, hoe ons moes sukkel om oor die Drakensberg te kom." Maar genoeg. Dit is een boek, dat in geen Zuid-Afrikaans gezin mag ontbreken en dat zal blijken te zijn een voortdurende bron van genot en aangenaam tijdverdrijf, voor onze Hollandse zowel als voor onze Engelse medeburgers, en dat, naar ook ik vurig wens, krachtig zal medewerken tot vernieuwde en vermeerderde belangstelling in ons ververleden. Alle voorspoed op zijn pad!

H. D. J. BODENSTEIN.

HET HOLLANDSCH IN ZUID-AFRIKA.

(Van onzen correspondent te Pretoria.)

Wij naderen den verjaardag van Koningin Wilhelmina en straks zullen op verschillende plaatsen in Zuid-Afrika feesten te dier gelegenheid worden aangericht. Het is merkwaardig en opvallend, hoeveel meer opgewektheid er telken jare hier te lande komt om dien dag feestelijk te gedenken, niet alleen van de zijde der hier wonende Nederlanders en oud-Nederlanders, doch ook van de zijde der Afrikaners en andere landgenooten. Bij gelegenheid dier feesten is het aantal Afrikaners gewoonlijk zeer groot. Dit is door veel te verklaren. Natuurlijk groeien hier de jonge Nederlanders, zonen van oud-Nederlanders, op te midden van Afrikaners, met wie zij vrienden en vriendinnen worden. Hun gedenkdagen vieren zij tezamen en waar er pret is te maken, laten zij elkander niet in den steek, zooals te begrijpen is. Van die gezamenlijke feestviering kan veel goeds uitgaan. De Afrikaners kunnen

er door leeren, dat veel, wat hun op sommige scholen en in sommige kringen wordt verteld, onwaar, onjuist of overdreven is. Misverstanden, die er hier in het land maar al te veel bestaan, kunnen dus op deze wijze worden uit den weg geruimd. Maar van meer beteekenis is nog, dat door deze feesten de Hollanders en Afrikaners wat meer met elkaar in aanraking komen. Die omgang gaat vooral in de grootere plaatsen als Pretoria en Johannesburg, waar men een uitgebreide Hollandsche kolonie heeft, moeilijk. De Hollanders klieken bij elkaar, wat te verklaren is, maar toch ook te betreuren. Door den weinigen omgang leert men elkander niet begrijpen, blijft men ver van elkaar afstaan. Om die reden ook juich ik het geregeld en steeds meer opgewekt vieren der Koninginnefeesten van harte toe. Afrikaners en Hollanders voelen ten minste op die dagen zeer sterk, dat een gemeenschappelijke band hen bindt.

De feesten hier bestaan voornamelijk voor het jonge geslacht. In de allereerste plaats denkt men en werkt men aan een kinderfeest. Mocht er geen geld genoeg bij elkaar komen om groote feesten te geven — wat tot dusver nog nimmer het geval is geweest — dan laat men alle andere geplande feesten vervallen en gaat alleen het kinderfeest door. Dit is hier de vaste en zeer prijzenswaardige gewoonte.

Prijzenswaardig ook om de zooeven genoemde reden. De jongeren zijn veel bevattelijker voor indrukken en de jonge Afrikaners zullen nog gemakkelijker naar deze Hollandsche feesten gaan dan de ouderen. De jongeren vinden er hun maats en hun vriendinnetjes. Hun omgang zal vlotter en gezelliger zijn. Zij dansen, zingen en springen tezamen en hooren tegelijk in toespraken en liedjes van dingen en feiten, waarover zij anders nooit hooren. Zoo wordt bij het jongere geslacht de grond gelegd voor beter begrijpen.

En, zooals ik in den aanvang reeds heb gezegd, ook andere nationaliteiten voelen zich genoopt, dien dag van hun belangstelling te doen blijken. Het viel mij ten vorigen jare op, hoeveel vlaggen er te Pretoria wapperden op Koningin's verjaardag en hoeveel oranje er werd gedragen, terwijl de verjaardag van den Koning van Engeland zonder eenig uiterlijk feestbetoon was voorbijgegaan, zooals alle jaren. Bij de openbare feesten hoort men allerlei talen rondom zich praten en bij het zingen der nationale liederen worden die met onbeklemde borst meegezongen door Duitschers, Franschen en zelfs Engelschen.

Te Pretoria gaat men dit jaar het eeuwfeest van het herstel van Neerlands Onafhankelijkheid herdenken met allerlei feestelijkheden, waarvan, behalve het kinderfeest, wel het voornaamste zal zijn een tuinfeest-1813, waar de bekende Bruiloft van Kloris en Roosje zal worden opgevoerd in kostuums uit het begin der negentiende eeuw, waar een wedstrijd zal worden gehouden van dansen uit ditzelfde tijdvak en waar om een meiboom zal worden gedanst door meisjes in kleederen uit den aanvang van de 19de eeuw. In de Bruiloft zal een samenspraak tusschen Thomasvaer en Pieternel worden ingevoegd over den reusachtigen vooruitgang, dien Holland sinds 1813 heeft gemaakt. Deze feesten zouden eerst worden gehouden de de dagen na Koningin Wilhelmina's verjaardag. Alles was daarvoor reeds vastgesteld; toen kwamen de onlusten te Johannesburg en de vrees voor een algemeene werkstaking. De menschen waren bang, iets uit te geven, hielden al hun kontanten vast voor een zeer waarschijnlijke stijging der prijzen van voedingsmiddelen. De kommissie was toen gedwongen, de feesten uit te stellen tot in het begin van October. Voor de meeste Hollanders was dit een groote teleurstelling. Ongaarne deed men afstand van een feestelijke herdenking van Koningin's verjaardag. Ook de commissie deed dit, maar zij was gedwongen door de omstandigheden. De Nationale Club, die een concertzaal aan haar gebouwen heeft laten optrekken, besloot nu de plechtige opening dier zaal vast te stellen op den 31sten Augustus en te dier gelegenheid een feest te geven voor de kinderen der leden. Zoo zal dan toch de verjaardag van H.M. niet onherdacht voorbijgaan, want heildronken zullen dien dag wel niet alleen op de opening der nieuwe zaal worden uitgebracht.

Opgewekt leven op nationaal gebied is hier ter stede in den laatsten tijd. In het begin van November zal er een hollandsche zangwedstrijd zijn, waar gezongen zal worden om gouden medaljes en schilden. Niet alleen zangen voor verschillende stemmen, doch ook twee-zangen en koren zullen ten gehoore worden gebracht, alles in Hollandsch. Elk jaar wordt een zoodanige wedstrijd gegeven. Ik heb er echter nog geen meegemaakt. Ik stel er mij echter veel van voor, zooals een bekende Afrikaansche dame zeide: Een mens voel dan weer zoo lekker. Jij vergeet, dat jij zooveel Engels om jou heen hoor.

Ten slotte is men hier bezig met het instudeeren van een Hollandsche operette: De Woudkoningin, van Martinus Schuil. Een honderdtal kinderen zullen daaraan medewerken en die kinderen zijn voor het meerendeel Afrikaansche kinderen, voor een veel kleiner deel kinderen van Hollandsche ouders en voor een niet klein deel kinderen van Engelsche ouders.

PRETORIA, 18 Augustus '13.

Leden der Ned. Zuid Afr. Vereeniging zijn zij, die een jaarlijksche bijdrage betalen van ten minste DRIE gulden. Aanmeldingen bij den Secretaris der plaatselijke afdeelingen of bij den Secretaris van het Hoofdbestuur Keizersgracht 389, Amsterdam.

De Hoop II 1339 S.
Verkocht naar Zuid-Afrika.